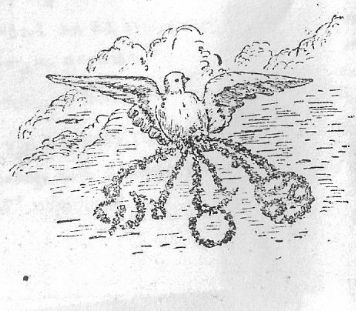
సంప్రాజనోల్లాస సమయమున దెప్పుడైన చిఱునవ్వ దృష్టి చేసినానో?
సంసేవనోత్సాహ సమయమున దెప్పుడైన బాసునికష్టంబు జేసినానో?
ఏమిచేసినానో మొఱంగనితినముచే-నవ్వు లున్న దిద్ద దగును గాని
కొసరి కొంటె జేసి కోపగింతురటయ్య!-పావనస్వభావ! దేవదేవ!

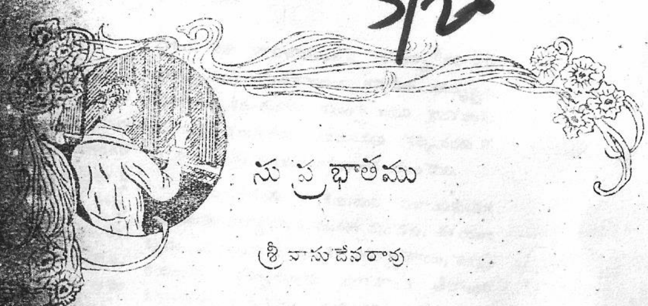
౪

సీ. హాస్యప్రఫుల్లచిత్తాబ్జపీఠము నిల్పి కిన నాథుని సుఖాసీనుజేసి
సమ్మదోద్గళితాశ్రుసలిలధారల దేర్చి జీవితేశ్వరు నభిషిక్తుజేసి
ఆనందమయవాక్ప్రసూనమాలిక లిచ్చి ప్రతిజనావను సత్కృతుని జేసి
ప్రణయలీలోచ్చాసపవనడోలిక నూపి దివ్యధాముని వినోదితుని జేసి
చేరి చేతులార సేవించు టెప్పుడో?-కలసి కరవుదీర గాంచు టెప్పుడో?
అలరి గారాదరోక్తు లాలించు టెప్పుడో?-తెలియు టెప్పుడో? ఆస తీరు టెప్పు

౫

సీ. పాటించి నీవింత పలికితే జాలదే పలుకని బంగారు భాగ్య మేల?
నమ్మించి నీవింత నవ్వితే జాలదే నవ్వని రతనాల నాణె మేల?
మురియించి నీవింత ముట్టితే జాలదే ముట్టని ముత్యాల మూట లేల?
శోధించి నీవింత చూచితే జాలదే చూడని నీలాలమేడ లేల?
పలుకుదేవలేని భర్మవల్లకి యేల?-రసమయంబుగాని రాగమేల?
స్వామి దనుపలేని సంకీర్తనము లేల?-జీవనంబు లేల?— దేవదేవ!

సుప్రభాతము

శ్రీ వాసుదేవరావు

౧

"...యున నీవు నామాట వినవు?"

"ఎన్నిసారులు చెప్పవలెను? నామనోరథము; ...ము. ఇదివర కెన్నిసార్లు చెప్పియుందునో. ... యడిగిన నేమి చెప్పుదును?" అని కమల ... నసూయతో ననెను.

"...కాదు; కమలా, మూర్ఖపు బట్టుదలవలన, ... సాధారణముగా జేయుపను లనాలోచిత ... పోవును. ముందుగానే ముందు ...లోచింపకున్న పిదప బశ్చాత్తాపమునకు ...న్నును. కావున, నీవిషయమున నట్లు ...ముగా విచారణ చేసియే-ఆలోచించియే-"

"...లేదు, కృష్ణరావు, నే జేసినది ప్రార్థ...మునసే; పశ్చాత్తాపమునకు గారణ ముం... కమల నిశ్చయాత్మకస్వరమున ననెను.

"...లో యుండును; కాని, నీయాయవి ... దప్పక నీకు బశ్చాత్తాపముకలుగక ... వారియింటిబిడ్డవు; విద్యావతివి; జ్ఞాన...వతివి. ఇట్టినీవు కానుకుగొఱగాని బిచ్చ... పరులకొంపల నాశ్రయించు గర్భ...మించి పరించుటయన—"

"..., కృష్ణరావూ, పవిత్రమగు ప్రేమ ... లేవు. అది శ్రీమంతులకడనే ... నియమము లేదు. పటాటోపము నవలంబించియుండదు. గొప్పవంశములోనే పుట్టవలయు ననుటునుబట్టియు నుండదు. కాని దానికి బరస్పరగుణ స్వభావ ప్రియతయే ముఖ్యము. విపులధనముండియు, గొప్పవంశమునబుట్టియుండియు, భార్యాభర్తల గుణస్వభావములలో భూమ్యాకాశముల కున్నంతయంతరమున్న నేమిలాభము? ఇట్టియెడ నిద్దఱకు సుఖ మొదవుట యరుదు. అరుదేటికి?- సౌఖ్యమే లేదు. కావున, నే నాధనమును వంశమును బట్టికొని కూర్చుండుటలో నర్థము లేదు. అవి నా కనవసరములు."

"నీకు నాపై బ్రేమ లేనే లేదు?"

"మరలమరల నామాటయె యుచ్చరించుటకు నాకే సిగ్గగుచున్నది."

"కమలా, యింక నొకమారు నొక్కి చెప్పుచున్నాను. బాగుగా నాలోచింపుము; పిదప నేమి ప్రత్యుత్తరమిచ్చెదవో యిమ్ము."

"అవసరము లేదు. ఇంకను నే నాలోచింపవలసిన యవసరము లేదు; నాయీనిశ్చయము నిశ్చలము."

కృష్ణరావున కధికసంతాప మొదవెను. ఆక్రోధ భరమున నాత డిట్లని పలికెను:

"నీనిశ్చయము చలింపదు కదా? చాలును. నీ తండ్రి యాదరిద్రునకు నిన్నిచ్చి వివాహముసేయ నె ట్లంగీకరింపునో చూచెద. మీతండ్రివలననే నీయాదృఢ నిశ్చయమును మార్పింపకున్న నన్ను మారుపేరున బిలువుము."

కమల కిప్పు డధికతరకోప ముదయించెను. ఆమె యునట్లే గంభీరముగ నీరీతిని బలికెను.

"నీయా బెదరింపుల చే నణుమాత్రమును లెక్క సేయను. బాబాగ్గర నీయాటలు సాగవు. నాయా [illegible] నిశ్చయము నాన్న గారికి [illegible]. బా బాయునందున కంగీకరించియే యున్నారు. కావున, నిప్పుడు నీవు వచ్చినత్రోవంబట్టి పోయెదవా, బాబాను బిలువనా ?"

"ఏమి? ఇంతపరాభవమా? నీవలననా?"

"[illegible] [illegible]. నావలననే! నీవే మనుష్యుఁడవై యుండిన, మగలమగల నిట్లు సిగ్గులేక యిక్కడకు వచ్చు చుందువు!"

"ఏమి? నీ [illegible] తెలిసికొని చెప్పుచుంటివి? [illegible] కృష్ణంపుకే?"

"అవును అవును. నాకట్టెదుట నిలిచియున్న [illegible] పునకే. నాయాగడములోనికి వచ్చుటకు నీకెట్టి కార్యములును లేవు. ఎవరును నిన్నిక్కడికి రమ్మని పిలువ లేదు. వచ్చినట్లే తిరిగిపోయెదవా లేక——" అని కమల ప్రంతాపోద్రేకమున వచెను.

"ఇటుమాము, కమలా, అయిన [illegible] నది. ఇట్లుకోపింపకుము. నాయాదొక్కమాట——కాదు [illegible] విన్నవము——మన్నింపుము. నావిన్నపమాలించి మన్నిం చితివా, నాప్రాణములున్నంతవఱకు——అటుపై [illegible] ——నీకట్టిలోటు నొదవనీయను. ఇంకను నధికము [illegible] చెప్పనేటికి? నీవు నాశరీరమందలి మాంసముఁ [illegible] గోరినను, విచారింపక యీయఁగలను. నీపై నా [illegible] ప్రేమకలదో మాటలతోఁ జెప్ప నలవికాకున్నది. [illegible] యీహృదయకవాటమును తెఱచిచూచిన, నచట [illegible] [illegible] ప్రేమతొక్క [illegible] నీకుఁ గానరాఁ [illegible] నీవు నన్ను నిరాకరించితివా, నాజీవితము [illegible] ప్రాయమగును. నీవంగడమును, మావంగడమును [illegible] పరిశీలించుము; ఆలోచింపుము. ఇరువంగడము [illegible] సమానముగాఁ దులఁదూఁచిచూడుము. ఆహా! యిట్టి [illegible] నీమెడమున నీభ్రమ యెట్లు వొచ్చెనోకదా! నీవు [illegible] నొక్కచోట నాటలాడుచుంటిమి; ఒక్కచోట [illegible] తిమి. అప్పటినుండియు నిన్నే తీరునఁ బ్రేమించుచు [illegible] యాలోచించుము. నన్ను ధన్యునిఁ జేయుట [illegible] సుశీలవు, సద్గుణరాశివి, వివేకవతివి ఉచితమగు [illegible]

తనపలుకు లెట్టి పరిణామము నొదవించునో [illegible] గోరి కృష్ణరా వీవిధముగ శాంతముతోఁ బలు [illegible] ను. కాని, యిద్దానఁ గమలహృదయము కరఁగ [illegible] సమాధానము కాకపోయెను. కాని, యితని [illegible] రహితవర్తనమున కామె కథికకోపము, వమ [illegible] గెను. ఆమె [illegible] నిట్లనెను:

"కృష్ణరావూ, నీకుఁ జెప్పవలసినదేదియో [illegible] మాఱె చెప్పివేసితిని. ఇంక నూఱకే నా కా [illegible] గించుటలో——చెప్పినదానినే మరలమరల చెప్పిం [illegible] లాభ మేమున్నది? ఇట్టి యవివేకపుఁ బలుకు [illegible] [illegible] నీకుఁ దగునా? ఇఁకనైన నాయందుఁ గ [illegible] నన్ను వీడిపొమ్ము."

"ఏమి? నిను వీడి పోవ్మనుచున్నా [illegible] పోవుచున్నాను. [illegible]."

"చక్కఁగా నుండుము!"

కృష్ణరావు తనతీక్ష్ణకటాక్షము లా [illegible] వీక్షించుచున్న, బండ్లు పటపటమని కొ [illegible] వేగముతో వెడలిపోయెను.

౨

అప్పాజీపంతు పునహామండల న్యాయస్థానమున [illegible] సుప్రసిద్ధన్యాయవాది. ఇతని కీర్తిలో విపుల [illegible] ము లభించుచుండెను. అంతయే కాక పునహానగర [illegible] నీతని కొక పెద్దయిల్లును మిక్కుటమగు చరాస్తి [illegible] నుండెను. ఆతని కేకొంతయును లేదు; కాని, [illegible] యనంతర మీ విపులసంపదకుఁ దగినవారసుఁడు లేక [illegible] యను విచారముమాత్ర మాతని విడువకయుండెను. [illegible] ను నాతని కొక్కపుత్రికమాత్ర మున్నది. ఆమె [illegible] మము ప్రథమ ప్రకరణమునఁ జూచిన కమల. [illegible] జీపంతునకు వయసు నట్టే ముదిరియుండ లేదు. [illegible] డు నలువదాఱేండ్లుండును. కాని, కమల కనం [illegible] పదేమపదాఱు వత్సరములవఱకు నేసంతానముఁ [illegible] వికి, నిఁకఁ గలుగునను నాసయే లేదు. కావున [illegible], నాతనిభార్య లక్ష్మిబాయియు, నాతనితల్లి [illegible] యియు నీయొక్కబాలిక కమల నత్యంతప్రేమ [illegible] చుచుండిరి. ఈబాలికయం దనేకసద్గుణము [illegible]. అతుల రూపవతి. రూపమున కనుగుణ్యము [illegible] మె విద్యను నార్జించి సుసంస్కృతయై యుం [illegible] లక్ష్మిబాయి యీబాలికను గృహకృత్యనిర్వహ [illegible] మున సుశిక్షితను జేసియుండెను. ఇట్టి [illegible] [illegible] వాసమున కరుగునుగదా యని తోఁచి [illegible] నాయింట నందఱకు మిగుల వ్యాకులమగుచుం [illegible] కాబట్టి యీబాలికకుఁ బదియాఱేండ్లు వచ్చి [illegible] ట్టిమాటయే యెవ్వరును దలపెట్టరైరి. అప్పాజీ [illegible] నూతనాచారపరులలోఁ బ్రముఖుఁడు. మాటలచే [illegible] కాదు; క్రియారూపమునను నట్టివాఁడె! ఇట [illegible] [illegible] రెవ్వరును లేరు. కావుననే యతని [illegible] భార్యయు నతనికి వ్యతిరేకముగాఁ బలుక [illegible] ను, బదియేఁడులు వచ్చినప్పటినుండియుఁ [illegible] పత్నియు నీతని వెంటఁబడిరి. "ఇఁకనైనను [illegible] పెండ్లి సేయవా? ఇంక నెంతకాల మీడేరినపిల్ల [illegible] వమ్మువు! లోకమునకు వెఱవకపోయి [illegible] తెలియకపోయినను, బుద్ధి తెలిసిన [illegible] ఇంక నేమేమియో యనుచుందురు. అన్ని [illegible] అప్పాజీపంతు తలనూపుచు "ఆఁ, త్వరలో నే

చేసెద. నేను నావిచారమునసె యున్నా"నని సమ ధానపఱచుచుఁ గొంతకాలముఁ గడపెను. యదృష్టవ మున నప్పాజీపంతునకుఁ గమలకై వరుని వెదకవలసి యవసరము కలుగ లేదు. తనమనసున నెక్కినవరు నొ క్కని నాతఁడు మనసున నిర్ణయించి యుండెను.

అప్పాజీపంతు నాశ్రయమున వినాయకుఁడన యొువకుఁడు విద్యాభ్యాస మొనర్చుచుండెను. ఈ యువ కుఁడు పసితనముననే తండ్రికి దూరమైపోయి, దిక్కు రియుండ, నప్పాజీమిత్రు లొకకొంక జీబాలుని నీతనియింట నుంచుకొనఁ బ్రార్థించిరి. పంతు నందున కంగీకరించి, యాబాలున కాశ్రయ మొసఁగి పుత్రుని వలెఁ బెంచుచుండెను. ఈబాలుని చాకచక్యము, విద్యా ర్జనాపేక్ష, వినయశీలస్వభావముఁ గని యాయింట నందఱ కాతనిపై నధికానురాగ మునయించెను. ఈ యువకుఁడును దన సుగుణసంపదలచే నెల్లర డెందముల నాకర్షించికొనెను. ఈవిధముగ వినాయకుఁ డుత్తమ విద్యావంతుఁ డయ్యెను. చిరపరిచయము మూలమునను, నేకస్థాననివాసము మూలమునను జిన్ననాఁటినుండియే కమలా వినాయకు లమితానురాగబద్ధులై మెలఁగుచుం డిరి. వయసు పెఁబడినకొలఁది ఆయనురాగము దృఢ మై ప్రేమగమారి, యాయిరువురను లోలోనసె యనేక విధముల నుర్వళు లూరుచుండిరి. చాణాక్షుఁడగు నప్పా జీపంతున కెట్లో యీవిధము తెలిసెను. అతఁడును లో లోనసె యానందించుచు మిన్నకుండెను. ఇఁక వరశో ధనావశ్యకత లేకపోయినందునకు మిక్కిలి సంతసిం చెను. ఇట్లు కొంతకాలముఁ గడువ నీరహస్య మింటను దెలిసెను. అందఱు నింకున కనుకూలురై యుండిరి.

అప్పాజీపంతు నింటిపొరుగింట సదాశివరావను గృహస్థుఁడు నివసించుచుండెను. ఈగృహస్థుఁడు దూది వర్తకమున మిగుల ధనవంతుఁడై యుండెను.

ఇతనికిఁ గృష్ణరావను పుత్రుఁ డొకఁడుం డెను. కృష్ణరా వీలోకమున నవతరించినవెంటనె తల్లి పరలోకముఁ జేరను. తల్లిలేని బిడ్డఁడని తండ్రి మిగుల గారామున నీబాలునిఁ బెంచెను. అతఁడు పోయినచో త్రోవ! పలికినదే పలుకు! ఈవిధమునఁ బెరుగుచుండెను. ఆంగ్లవిద్యలో బాలుగైడు తరగతులు చదివి పాఠశాల

వదలివేసెను. పగటివేళల ద్యూతక్రీడలందును, రాత్రి వేళల నాటకములు, ఉత్సవములు, పాటకచ్చేరీలు మొదలగు నవ్యవ్యవసాయములఁ గాలముఁ గడుపసాగెను. ఇన్నిమాట లేటికి? కృష్ణరావునకు నింట నిర్బంధము లేకపోవుటచేతను, దగిన శిక్షణము లేకపోవుటచేతను, నానావిధ వ్యసనములలోఁ జిక్కి సదానంద తన్మయుఁ డయ్యెను. ఇరుగింటనున్న సుందరరమణి తనకుఁ బత్ని కావలయునని యతఁ డిచ్ఛవహించెను. నిజముగనె యతనికిఁ గమలపై గాఢానురాగ ముదయించెను. కాని, యాక్షేపము బహిష్కృతముచేసినచో 'వివాహాయోగ్య' మనిరెడు తేలపడి యుండును. నిజము చెప్పవలెనన్న ! ఈవిష యము తండ్రి కెఱింగింప నాతఁ డప్పాజీపంతునకడఁ బ్రస్తావించెను. కాని, పంతు "సకలభారమును గమలయే వహించియున్నది. సకలముఁ దన యిష్టానుసారము జరుపుకొనును. ఇందున నే నేమియు నడుగవలె గొనలే" దని స్పష్టముగాఁ దెలిపినందుపై, సదాశివరావు హతాశుఁడై యూరకుండెను. తుదకొకనాఁడు కృష్ణరావు స్వయముగనే యేకాంతమునఁ గమలను సందర్శించి, తనకోరిక వెల్లడించెను. అప్పుడతని కట్టి ప్రత్యుత్తరము లభించినదియు, నేటిసమయమున హతాశుఁడైనదియు, భగ్నహృదయుఁడైనదియుఁ బ్రకృతప్రకరణమున నుడువఁబడియున్నది.

అనంతరము గొలఁది దినములలోనే కమలా వినాయకులకుఁ బ్రియమైనట్టియు, కృష్ణరావున కప్రియమైనట్టియు వివాహమయి, కమల యభీప్సితము సిద్ధించెను.

౩

కమలావినాయకులకు వివాహమై రెండుసంవత్సరములు గడచినవి.

అప్పాజీపంతుగారి శ్రద్ధాభక్తులమూలమున వినాయకరావున కుత్తమవిద్య లభించి బి.ఏ., యల్. యల్. బి., పదవి లభించుటఁ గని యప్పాజీపంతునకుఁ బరిశ్రమయు, ధనవ్యయము సార్థకమయినదని మిగుల సానందము కలిగెను. సంఘమునకుఁ గీడుమూలము కృష్ణరావుమూలమున, ప్రోత్సాహమునఁ గమలావినాయకుల కనేక సంకటము లొదవుచుండెను. [illegible] వలన వీరి కనేకసంకటము లొదవెను. వాని వల్ల [illegible] మిక్కిలి యోర్పుతో నోర్చియుండిరి మదగజ [illegible] మునక మెంత మెఱిగిన దాని కేమిలోటు? కమ[illegible] యకు లీ మెఱుఁగుటక్కుల బెదరింపుల కణువ[illegible] జలింపరైరి.

వినాయకరావునకు న్యాయవాదిపట్ట[illegible] చినవెంటనే రెండుసంవత్సరములకు బరో[illegible] మున న్యాయశాలలో నొక గొప్పయుద్యోగ[illegible] నెను. అతఁ డుద్యోగమునకుఁ బోవుట కిదిరె[illegible] సారియగుటచేత దా నొక్కఁడేపోయెను. కమ[illegible] కొనిపోలేదు. ఆసమయమునఁ గమల యింట[illegible] రోగ్యమున నుండెను. అంతయే కాక క్రొ[illegible] తనెవసతి మొదలగునవి ముందు వీక్ష[illegible] పిలిచికొనిపోవ నెంచియుండెను. కాని, [illegible] నే య నెంచిన నది చేతోకటి య[illegible] గదా! ఆరెండు సంవత్సరములును గమల[illegible] సంసారశకటము నడిపించు నవకాశము ల[illegible] కమల యనారోగ్యవతియైయుండె కొంచె[illegible] లించి లేచి యటునిటుఁ దిరుగఁ బ్రారంభించ[illegible] లక్ష్మీబాయికి సన్నిపుజ్వరము తగిలెను. [illegible] యామె యింకను యారోగ్యము వడయుచు[illegible] పంతులకు సంధివాతము సంప్రాప్తమయ్యెను. [illegible] టములలోఁ దల్లిదండ్రులను విడచి మగనికా[illegible] బోవుట కాయువతి కవకాశము చిక్కదయ్యె[illegible] యకరావుమాత్ర మప్పుడప్పుడు సెలవుదీసికొ[illegible] నికి వచ్చుచుఁ బోవుచుండెను. అదియుఁ [illegible] పితృగృహనిర్వహణభారమంతయుఁ దానవహి[illegible] జతురతతోఁ జరుపుచుండుటచే వినాయకరా[illegible] యధికముగా సెలవుదీసికొనివచ్చి యిటనుండ[illegible] లేకపోయెను. ఇప్పుడు రోగము అప్పాజీప[illegible] మును త్యజించిపోయెను. దీపావళి సమీపించ[illegible] ఈపండుగున కల్లుఁడువచ్చును. మరలిపోవు[illegible] లను బంపవలయునని యప్పాజీపంతు నిశ్చ[illegible] డెను. కమలకు వివాహమైన దాదినేవో[illegible] మూలమున అనేకవిఘ్నము లొదవుటచే [illegible]

[illegible] యఁ జరిగినది జరిపించుచుండలేదు. [illegible] [illegible]మంటి నా! ఆనాఁడు తన యింట [illegible] [illegible]మున వచ్చినకష్టములన్నియుఁ దొలఁగి లేవు. [illegible] మహోత్సవమతో జరుప నిశ్చయించి[illegible]. [illegible] నొకపక్షముదినములకు ముందే [illegible] [illegible]

[illegible] యింక నెనిమిది దినములే యున్నది. [illegible] తన మనోగతము తెలియింపుమని [illegible] [illegible]తోడులతో రావలయునని వినాయకరావున [illegible] బంపెను. ఇంట సర్వము నిండియున్నది; [illegible] తాండవ మాడుచున్నది. పెండ్లియింట నైన [illegible] [illegible] ముండదు.

[illegible]యకుని వృద్ధమాతకును, వితంతువై, నిరాధార[illegible] యమునకును బ్రతికులు లిఖించిరి. కాని, వృద్ధ[illegible] [illegible]బాయి "నాకు దేహ మనారోగ్యముగనుం[illegible] రావందుకు విచారముసున్నది. యమునను [illegible] నాకిక్కడ నుపచారము సేయువా రెవ్వ[illegible] అని ప్రత్యుత్తరము పంపెను. అన్నిటికిని [illegible] ముందునకు రావలసివచ్చెను. గోపికా[illegible] [illegible]యాటచే నీప్రయాణశ్రమ కోరువఁజాలదని [illegible]యుండెను. అయినను వానుక చొప్పున నుత్త[illegible] [illegible]వలసి వ్రాసెను.

[illegible] యాంతరంగికమిత్రులలో నొకరిద్దఱఁ గలిసి [illegible]దశినాఁటిరాత్రి పునవాకకు వచ్చెదనని వినా[illegible] [illegible]దనుండి యుత్తరము వచ్చెను.

[illegible] ధనత్రయోదశి; రేపురాత్రి వినాయకరావు [illegible]వున నింట నందఱును మహదానందసాగర[illegible] [illegible]ముండిరి ఇఁకఁ గమలమాటఁ జెప్ప నేటికి? [illegible]డుగడచి తెల్లవారునా, ఎప్పుడు రేపునలు [illegible]రాత్రియగునా, ఎప్పుడు తన...... వచ్చునా? [illegible] లజ్జావనతవదనయై హారతియిత్తునా?" అని [illegible] మనమున ననేకవిధములఁ దలపోయు[illegible] ఆమె యానందము స్వర్గము ముట్టియుండ[illegible] ప్రతిక్షణము నామె లెక్కించు చుండెను. ధనత్రయోదశి యుదయమయ్యెను. నేఁడు [illegible]నందమునకుఁ బారమే లేకపోయెను.

[illegible] నిమిత్తమై [illegible] ముత్తయిదువ [illegible] [illegible] యుండెను. అందునను సుందరి దానిని మిక్కిలి [illegible] శృంగారింపఁబడి యుండెను. సాయంకాల [illegible]యెను. అప్పాజీపంతు తన బండినెక్కి స్టేషనుకుఁ [illegible]యెను. పూనాకట వానాను కొంచె మాలస్యముగ [illegible]నని తెలిసెను. అంతఁ బంతు తన బండిని, నేవకుని [illegible] వినాయకునికొఱ కుంచి తానొక నాడుగ బండిలో నెక్కి యింటికివచ్చి చేరెను. బండివచ్చువేళయు నయ్యెను. కమల వినాయకునిపై త్రోవయందు దృష్టి యుంచియుండెను. బండిదప్పును వినవచ్చెను. తన భర్త వచ్చెనని యామె వీథివంకఁ జూచెను. ఆబండి యట్లే వెడలిపోయెను. ఈవిధముగ నెన్నియో బండ్లవప్పుడు వినవచ్చెను. ఒక్కబండియుఁ దమ యింటికడ నాఁగ లేదు. చాలఁ బ్రొద్దుపోయెను. బండిరాలేదు. వినాయకరావును రాలేదు. ఇంకను బదిపదేను నిమిషములు వేచి యుండి పంతు నుస్తులను ధరించి స్టేషనునకు వెడలెను. అచట జనసమ్మర్దము తగ్గియుండెను. అచట విచారణ చేసెను. బండివచ్చి వెడలిపోయి యొకగంటసేపైనది. ఈబండిలో వినాయకరావు రాలేదు. భగ్నహృదయముతో నాతఁ డింటికి మరలివచ్చెను.

వినాయకరావు రాకుండుటచే నింట నెల్లరకు ముఖ్యముగాఁ గమలకు మిక్కిలి విషాద ముదయించెను.

"వత్తునని తెలిపిన పిమ్మట నాతఁడు రాకుండు వాఁడు కాఁడు. ప్రయాణసమయమున నేదైన విఘ్న మొదవినదనుకొందమా ఆ వెంటనే 'టెలిగ్రా' మిచ్చియుండునే! టెలిగ్రామును రాకుండుటచే వారిని కీబండి మిగిలిపోయియుండవచ్చునని యూహింపవలసియున్నది. నేఁటిబండి మిగిలిపోయినందునఁ దప్పక యునయపు బండికి వచ్చును." అని యప్పాజీపం తింట నందఱను సమాధానపఱచెను.

అందఱును నమ్మిరి. ఆరాత్రిగడపుట కమల కెంతో కష్టమయ్యెను. 'ఎప్పుడు తెల్లవారునా' యని [illegible]న్నులు మూయకుండెను. అనేకవిధపరస్పరవిరోధకల్పనాతరంగడోలికలలో నూఁగుచు నామెయుండ నెట్లో తెల్లవారెను. నేఁడు నరకచతుర్దశియగుట జనులందఱు నరుణోదయాత్పూర్వమె మేలుకొనిరి. అందందు

నపుంసా[illegible] కోత్సాహములు తాండవమాడుచుండెను. అనేకులు [illegible] గంగాస్నానము చేయుచుండిరి. స్నానా నంతరము [illegible] గంగా ద్రవ్యములు మేనులకు రాచి, నానా విధా [illegible] బరాభరణములు గైసేసి నగర నారీ నరగణములు దేవతాదర్శనమున కరుగుచుండిరి. ముందటి నాటివలెనె యప్పాజీపంతు స్టేషనుకడకు వినాయక రావుకొఱకు బండి నంపియుండెను. బండిపోయియు రెండుగంటల కాల మయ్యెను. వినాయకరావు రాలేదు. అప్పాజీపంతు గృహమున నందఱకు విచారమయ్యెను; చింతింపసాగిరి. నేటిదినము మహదానందమునం గడుప సర్వసన్నాహములతో నుండ, దీర్ఘకాలము నుండియు [illegible] రుచుండు నీకోరిక ఇప్పటికు నష్టమైనం దున నెల్లరకు మిక్కిలి దుఃఖమయ్యెను. కమలాహృద యమో—ఆస్థితిలో నుండువారలకే తెలియవలయును!

౪

ఇట్టు రెండుగంటలకాలము గడచెను. అప్పాజీ పంతు విశ్వ హృదయములోం జావనిలో నొకపటక [illegible] యుండెను. 'టె ఠుర్బీయందుఁ బరుండి విచారమున్నఁడైయుండెను. 'టె లిగ్రాఫ్' కచేరినుండి యొకభటుఁడొక 'టెలిగ్రా'మును దెచ్చి యతనిచేతి కిచ్చెను. దస్కతుచేసి భటునిఁ బంపి వేసి యా 'లకోటా'ను జేతఁబట్టికొనెను. దానిని విప్పుట కతనికి ధైర్యము కలుగలేదు. టెలిగ్రాము వచ్చినతో డనే యతని డెందము పరిపరివిధాలోచనాకల్లోలము లతో నిండిపోయెను. అనేకవిధములుగ నూహించి తుదకు [illegible] మనసును బిగఁబట్టి దాని విప్పి చదివెను. తుదకు నట్లూహించిన ఘోరము జరిగెనా! అవెంట నాతఁడు పాషాణవిగ్రహమునవలె చూచెను. ఆవెంట నాతఁడు పాషాణవిగ్రహమువలె నిశ్చలుఁడైయుండెను! శరీరమున రోమాంచములు నిక్కఁబొడిచెను! [illegible] తిలోని కాగితము జారి నేలఁబడిపోయెను. ఈ వార్త యింట నెవరికిని దెలిసియుండలేదు. సేవకుఁడు నొక్కనికి మాత్రము తెలిసియుండెను. వాఁడును బెగడొంది యేమియుఁ జేయఁజాలక, లోనికరిగి, మెల్లఁగ లక్ష్మీ బాయికిఁ జెప్పెను. ఆమెయు నాతని మాట వినినతోడనే బయటికి వచ్చి భర్తస్థితిఁ గనెను. ఆమెకు గుండెలు చెదరిపోయెను; నా కాళ్లు నిలువఁజాలకపోయెను! నోరెండిపోయెను; మొగము వాడిపోయెను. స్వల్పకాలముననె యింట నందఱకు నీ టెలిగ్రాముసంగతి తెలియవచ్చెను. అందఱు

నాత్రముతో, భయముతో, దుఃఖ[illegible] నవటికి నచ్చిరి. [illegible] ఎవ్వరికి నేమియుఁ [illegible] లేదు. అందఱును దుఃఖభిహ్వలులై పో[illegible] కప్పాజీపంతు [illegible] ధైర్యముఁ దెచ్చికొని [illegible]

"ఇందు జబ్బేలాంటిదో వివరించలేదు. [illegible] భయంకర [illegible] నియు, చికిత్స జరుగు[illegible] మాత్రమె [illegible] ది. కాఁబట్టి మనము [illegible] [illegible] సికొనుటకంటె నేనే వేళ్[illegible] మన [illegible] త్ర్యంబకరావును వెంటఁ[illegible] బోయిన బాగుండును." కోసలహో యం[illegible] మయ్యెను. వెంటనే బరోడాకుఁ బ్ర[illegible] కావింపసాగను. తమకుటుంబవైద్యుఁడు[illegible] డునగు డాక్టరు త్ర్యంబకరావున కీయ[illegible] దెలుప నాతఁడును బ్రస్తుత స్థితిగతుల [illegible] వెడలసిద్ధపడియెను. వారు మధ్యాహ్న[illegible] జేర బయలు[illegible] చిరి.

బయలుదేరువేళ కింక నొక్క [illegible] మతో [illegible] శ్రీవార్త వచ్చెను. అప్పుడు[illegible] కొనవిన దుఃస్థితి వర్ణింపలేము. కమల[illegible] నాతనికి ప్రేమబలములో శక్తియుండలేదు. [illegible] దేహమంతయును గడగడ వడఁకుచుం[illegible]

[illegible] క్రాంతునివలె నైపోయెను. ఇంకనింట [illegible] విలాపములు చెప్పనక్కరయే లేదు. వృద్ధ, రమా [illegible] కొనుదు దవచెందినటుఁ దీసికొని "ఏమవదు తల్లీ, [illegible] దీప్పించిరీ నన్నింలో నే నిమ్ముగించుమునా!" [illegible] బార్యుండెను. కాని, నాపెస్థితి యెట్టు [illegible] యామెకే తెలియును! ఆమె కన్నులలో [illegible] నీరైనలేదు. కాని కన్నులు తెల్లవడి వాచి [illegible] లక్ష్మీబాయిగూడ వ్యాంగోకర ముతో భర్త [illegible] గాంమను అతన్నపాటులో నిలిచి [illegible] ఆమె కన్నుల నశ్రుపులు ప్రవహించు [illegible] గములస్థితి వర్ణింపనలవిగాదు! అప్పాజీ [illegible] వదువుటకుఁ దోఁచలేదు; తోఁచినను [illegible] లేదు. రమాబాయి సుమారుని నవిరాపించి [illegible] తప్పింపఁజాలము కదా! వ్యర్థ [illegible] బాధయేల? దీనిలో నేమున్నదో చదివి [illegible] నీమున్నమాత్ర మేమి చేయఁగలము? ఎట్లును [illegible]..."అపైఁ బలుక లేక పోయెను. కంఠము [illegible] అటువివృత్తిఁ బంప బహుకష్టముతోఁ [illegible] ర్యము మరల నొక్కటిగఁజేర్చి తెచ్చి [illegible] గ్రాముని జదివెను. అంతే; నిశ్చలుఁడై [illegible] డైపోయెను. తలపైఁ బెద్దబండ పడి [illegible] గూలునఁ గుర్చీలోఁబడిపోయెను. దుఃఖా [illegible] దేహ్పుడకును వచ్చిపోయెను.

[illegible] యా భయంకరస్థితిఁ గని యందఱును [illegible] నిరి. గృహమంతయు రోదనధ్వనితో [illegible] కమలయో యొకానొకపసువువలె నైను [illegible] యేద్వసాగెను. వృద్ధగమాబాయి కీ యు [illegible] ంటనె యామె పెద్దపెట్టున నన్నసా [illegible] ల్లవరసాగెను. ఆకస్మికభయం [illegible] సన్యాసినియై పోయెను!

[illegible] యూవృత్తాంతను [illegible] ంటకు వాలేఖిని [illegible] నిరాకరించినది.

[illegible] పంతుగారి గృహముపై నేఁడు దుఃఖ [illegible] పడెను. అందఱు నా కొండ క్రిందఁ [illegible] నను, కమల యాకస్మికముగా దుస్సహ [illegible] మునిఁగి పోయెను. ఆమె సౌభాగ్య

రవి యస్తంగతుఁడయ్యెను! దుర్భరవైధవ్య మీ బాలిక కింతలోనె సంప్రాప్తమైనది! దురదృష్టము!

౫

అప్పాజీపంతుగారియింటిపై నిట్టి మహత్తరదుఃఖ పర్వతము కూలిన యాదినము మనకు హైందవులకుఁ బరమపవిత్రమైన, మహోత్సవదాయకమైన నరకచతు ర్దశి యని పాఠకులకుఁ దెలిసియే యున్నది. దీపావళి పండుగ మన కెంతటి యానందదాయకమైన పండు గైనది మనకందఱకుఁ దెలిసినవిషయమే! అట్టి యీ యానందోత్సవదివసమున నైతము, కొందఱు వీణావేణు గానాకర్ణనమునఁ దల్లీనులైయుండ, మఱికొందఱు ఆప్త బంధుజనవియోగమునకై రోదనము సల్పుచుందురు. దైవచిత్రము లిట్టివే!

పునహానగరమున సకలదిశలయందును నానంద మహోత్సవములు తాండవమాడుచుండెను. ఆనగరమున నివసించుచున్న మన యప్పాజీపంతు గారియింటఁ గ్రూ రుఁడగు కాలుఁడా నాఁడె తన సామ్రాజ్యమును స్థాపిం చెను!

నాలుగుదినములు గడచినవి. వీరందఱకు దుఃఖా వేగ మించుక తగ్గెను. కాని, పాపము, దీనానాథయగు కమలయొక్క వదనము దుఃఖపూర్ణమై, వివర్ణమై, మలి నమై యుంటఁ గని యెల్లర డెందమును నీరగుచుండెను! తమయొక్కతయగు కూఁతున కింతలో నిట్లు దుస్సహవైధ వ్యము పిట్టపిడుగుగఁ దలపైఁబడుటజూచి యేతలిదండ్రుల హృదయములు విదీర్ణములు కాకుండఁగలవు? డాక్టరుప చరించుటచే వృద్ధరమాబాయి కించుక నిమ్మళముగ నుం డెను. కమల మొదటి రెండుమూఁడు దినము లొక్క మెతుకన్నము—అన్న మేల? ఒక్క గ్రుక్కెఁడు నీరైన— దీసికొనకపోవుటచే మిక్కిలియు నశక్తయై పోయెను! మాటలాడుటకు నామెకుఁ బ్రాణలేదు. ఆమె యింత వఱకును నెట్లు జీవించియున్నదియా యనియు నాశ్చర్య ము కలుగకపోలేదు! ఆసమయమున డాక్టర్ త్ర్యంబక రావుగారుమాత్రము లేకుండిన నిజముగానె యాబాల జీవించియుండదు. అతఁ డీమెయెడల నధికశ్రద్ధవహించి యుపచరించుటచేతనె యామె జీవించినది.

అయినవదినము తెల్లవారెను. ఉదయ మేడుగంట లుండెను. అప్పాజీపంతు తన ప్రాతఃకృత్యములు నిర వేర్చి దేవపర్యనముఁజేసి యప్పుడే పంచపాళిలో వచ్చి కూర్చుండియుండెను. ఆతనిదృష్టి బయట త్రోవపైఁ బారెను.

ఇంటిముందర నొకబండి యాఁగెను. అందుండి యిరువదినాలు గిరువదై దేఁడుల యువకుఁ డొకఁడు దిగి చేత నొకచిన్న పెట్టెఁబట్టుకొని బండివానికి నద్దెయిచ్చి మెల్ల మెల్లఁగ నప్పాజీపంతు నింటిలోనికివచ్చుచుండెను. అప్పాజీపంతు తనతీక్ష్ణ నేత్రములను వికసింపఁజేసి శంకి తాంతఃకరణముతో నేకాగ్రదృష్టులతో నా యువకునిఁ గాంచుచుండెను. ఆతని డెందమున ననేకవిధవిచారవికా రము లొక్కపెట్టున వ్యాప్తములయ్యెను. అప్పు డాతఁడు భ్రాంతిగొన్నవానివలెఁజూపట్టెను. ఆయువకుఁ డప్పాజీ పంతును సమీపించి హాసమ్ముఖుఁడై గౌరవప్రేమ పూర్వ కముగా నావృద్ధునకు వంగి నమస్కరించెను. ఆతని యెదుట నిలిచెను. ఆయువకుని వనివేమ. లోచనము లతో నప్పాజీపంతుచూచుచు నిలిచెను. అతని శరీరమున బులక లుదయించెను. తనకేదైన భ్రమకలిగెనేమో యని యతనికి శంకవొడమెను. ఉన్మత్తునివలె నైపోయెను. యువకుని జెప్పవేయక చూచుచుండ నాతనినోటనాక

స్పష్టముగా "నేను గలంగునుండి లేదు కదా?" యను వాక్యము వెలువడెను.

నాతని యీవిచిత్రావస్థ, కనుక్లేశీరము, వా యున్న రూపము, నసంబద్ధవాక్యములు గని యా యు కుని హృదయమున ననేకశంక లుదయించెను. దేవు నితఁడ సారెను! అతఁడు కరుణాపూర్ణస్వరమున "మీ రిట్లు పలుకుచున్నారు? మీ రిగా—"

అప్పాజీపం తీవాక్యముఁ బూర్తిసేయనీయక యిట్లనెను: "నీవు నిజముగానె వినాయకరావేనా? యీభయంకరదుఃఖాఘాతమువలన నామతిచలించినం నాకిట్లు కనఁబడుచున్నదియా?" యనెను.

ఈ కుడివాక్యములు విని వినాయకుని హృద యము కరఁగిపోయెను! భయవిహ్వలస్వరమున నాతఁడు "ఏ దుఃఖాఘాతము? నాకేమియుఁ దెలియకున్న దెట్లు! నిదే కొంకణమునుండి యిప్పుడే వచ్చుచున్నానే" ను. ఇంతలో వేఱొకయాలోచన యతనికిఁ బొడమె

"ఇచటఁగూడ నేదియో భయంకరవిషయ జరిగియుండవలయును" అని యతఁడు తనలోఁ దర్కిం కొనెను. దీర్ఘకాలమున నీయూహ నిజమని ... యయ్యెను. కొంచెము ధైర్యము కలిగెను. అతఁడు ... ముతో నిట్లనెను—

"ఇచట జరిగినవన్నియు నాయూహనుబట్టి ... సికొంటిని. అదియె నిజమనియుఁ దోఁచుచున్నది. ... నుండి బయలుదేరునాకు నాకేవిధముగ టెలిగ్రాం వచ్చె ... అవిధముగనె యిటఁగూడ నేదియో కలిగియు వచ్చును. నిజమేనా? మీ కిచట టెలిగ్రాంగాని, ... గాని వచ్చియుండెనా?"

అప్పాజీపం తిప్పు డించుక శాంతివహించెను.

"నీ కింటినుండి యేమని తంత్రీవార్త వచ్చి...

"మాయమ్మగారికిఁ జాల జబ్బుగా నున్న ... నే నిక్కడికి ధనత్రయోదశిరాత్రికి రావలెనని ... యుంచితిని. ఆముందటినాఁడే 'అమ్మభయంకర రో ... తద్దై యున్నది. తత్క్షణము రావలె'నని యమున ... నాకుఁ దంతివచ్చినది. ఆకారణమున నేనిక్కడికువ ... మాని కొంకణమునకుఁ బోయితిని. అప్పుడు నేను ... తో టెలిగ్రా మంపియుండవలసినదేకాని యమ్మగారి...

...మాభమానము] సుప్రభాతము ౮౧

...విషయమై మనసు కలవరపడియుండుటచే నాకామాట తోఁచినదికాదు. ఆవెంటనే సెలవుఁదీసికొని కొంకణ మునకుఁ బోయితిని. అక్కడినుండి యింటికిఁబోవుటకు రెండుదినములు పట్టును. అమ్మను జూడఁగలుగుదునా లేదా యని మనసు తల్లడిల్లి పోవుచుండెను. ఇల్లుచేరి చూడఁగదా మాయమ్మ నరకచతుర్దశియగుటచే ఉదయ స్నానముచేసి పూజచేసికొనుచుండెను. అప్పుడు నా కాశ్చర్యమయ్యెను. ఇది యేమి గోడబంగాళము! ఏమియుఁ దెలియదు! విచారింపఁగా మాయమ్మ రోగ గ్రస్తయే కాలేదని తెలియవచ్చెను. ఇంటిలో నుండి యెవ్వరు నాకుఁ దంత్రీవార్త పంపియుండలేదఁట! ఈ కార్య మేవిశేషమూర్ఖుఁడో, ఏఖలుఁడో చేసియుండవల యునని స్పష్టమైనది. వాని నేవిధముననైన, శిక్షింపక మానవని నిశ్చయించితిని. మాయూరికిఁ దంత్రీవార్తా కార్యాలయ మిరువదిమైళ్ళ దూరమున నున్నది. అచటికిఁ బోయివచ్చుటకు రెండుదినములుపట్టును! అక్కడికిఁ బోవ లెనన్న రెండెడ్లనాటుబండ్లలోనో, లేక నడచియో పోవలెను. అందునకును సమ్మతించితిని. కాని మాయమ్మ నన్ను బయటికిఁ బోనీయనయ్యెను. అదియు సమంజ సమే. దీర్ఘకాలానంతరము నేనింటికివచ్చుట, అందునను దీపావళీ మహోత్సవసమయమున నన్నెట్లు పోనిచ్చును? ధనత్రయోదశిరాత్రి కిక్కడికి వత్తునని యింతిపంపితిననియు, నటు రాకపోవుటచే మీరందఱు విచారపడుదురనియు, మీకొక తంత్రీవార్తఁ బంపి, యట్టి టెలిగ్రాము నాకెవ్వరు పంపిరో కనుఁగొనవలయు ననియు, మాయమ్మకుఁ జెప్పితిని. ఎంతచెప్పినను వినదు. "రెండుదినములు విచారింతురు! క్షేమసమాచారముఁ దెల్పుచు నొకజాబుఁ బంపినఁజాలును!" అన్నది. అం దుకై మీ కొకజాబువ్రాసితిని." అని యనుచునుండఁ బాలాభటుఁ డొకజాబుఁదెచ్చి యప్పాజీపంతున కిచ్చె ను. వినాయకుఁ డాజాబుఁ గాంచి "యిదియె నే వ్రాసి నజా" బనెను. "నేను జాబువ్రాసితిని. గాని, యది మీకుఁ జేరుటకు మూఁడునాలుగుదినము లగునని తెలుసుకొందును. ఆజాబు మీకుఁ జేరువఱకు నెంత విచారపడుచుందురో, యని నాకుఁ దోఁచి, మాయ మ్మతో నట్లే చెప్పితిని; సమాధానపరచితిని. ఆసాయం కాలమె నేను బయలుదేరితిని. ఇప్పుడు వచ్చిచేరితిని.

ఆరెండుదినములలోఁ దంత్రీవార్తాధికారికి జాబులు వ్రాసి, నాకు వచ్చిన టెలిగ్రాములు పంపి, యిట్టి నీచ కృత్యము నేసిన దెవ్వరో తెలుపుఁడని కోరియుం టిని. అనుభవము తప్పకుండునుకదా? ఇది నిజమని నాకుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. తంత్రీవార్తాధికారికి టెలి గ్రామిచ్చినప్పుడే నాక్షేమసమాచారముఁగూర్చి మీకు నొక నొక టెలిగ్రా మంపవలసియుండెను. నామనస్సు స్థిరముగ నుండకపోవుటచే నప్పుడు నా కామాట తోఁ చలేదు. నే నంపినతంతికి బదులు నేను బయలుదేరు వేళకే వచ్చిచేరినది. నాకుఁ జేరిన టెలిగ్రాము యమున పేరున నుండెననియు, రామూ అనునాతఁడు తెచ్చె ననియుఁ గార్యాలయాధికారి నాకుఁ దెలిపెను. మన యిక్కడి కృష్ణరావుగారి రాము అను ప్రాణమిత్రుఁ డొకఁడుండుట మనమందఱ మెఱుఁగుదుముగదా! అతఁడు కొంకణమున కేదోపనియుండిపోయియుండెనని నన్నెఱిఁ గినయొకఁడు నాతోఁ జెప్పెను. ఇవియన్నియు యోజిం పఁగా నీకృత్యమంతయును నీ నీమఁడు కృష్ణరావు ప్రోత్సాహమున రాముఁడు చేసియుండవలయునని తేటపడుచున్నది.

ఈ వృత్తాంతమంతయును జెప్పి, యిచటికత డెంతయు నాతురముతో వినాయకుఁ డప్పాజీపంతును జూచెను. ఆతఁడు నుడివినదంతయు విన్నపిదప నప్పా జీగారి హృదయమందలి సంశయాంధకారము మాయమై పోయెను! సకలోదంతము నీతఁడు వినాయకునకు వినిపించెను. అప్పు డాతనిసంశయము దృఢపడియెను!

కమల నెప్పుడుచూచెదునా, యని వినాయకరా వాతురపడుచుండెను. కాని, ప్రస్తుత మామెయున్న స్థితి గతుల నెఱిఁగె, యిప్పు డాతురపడిన నామెకు హర్షవా యువు కలుగునేమో యని తలఁచి, క్రమముగ సకల వృత్తాంతములు నామెకుఁ దెలుపవచ్చునని తలఁచెను. అప్పాజీపంతు తనకువచ్చిన టెలిగ్రామును దెచ్చుటకై లోనికరిగెను.

లక్ష్మీబాయి వంటయింటఁ గమల కౌషధ మిచ్చు చుండెను. పం తచటికరిగి "ఇదిగో యిప్పు డింటికివచ్చిన వా రెవరో చూచితివా? వినాయకుఁడు—మనవినాయక రావు వచ్చియున్నాఁడు. శీఘ్రముగాఁ దేనీరు కాఁచి

తెమ్ము; మనవినాయకరావు వచ్చియున్నాఁడు—వినాయకరావు!"

అని వచించి యప్పాజీపంతచ్చోటువాసి బయటికరుదెంచెను. ఈతని యానందపూరితమగు కంఠస్వరమును, హాసన్ముఖమును లక్ష్మీబాయి యాశ్చర్యచకితలోచనములతోఁ జూచెను. ఆమెబుద్ధియు విచిత్రముగనుండెను. అప్పాజీపంతునకుఁ దొలఁత నేవిధముగ సందేహ మొదవెనో యామెకు నావిధముగనే సంధియను పొడమెను! దుఃఖభరమున నతఁడు భ్రమించియుండలేదుగదా! "అనఁగా?" నని యామె భర్త నడిగెను. కాని, ప్రత్యుత్తర మిచ్చుటకు భర్త యందుండలేదు. చేతనున్నపని నట్లే వదలి యామె బయటికి వచ్చెను. ఈమెను గాంచినంత వినాయకరావు నవ్వుచు "అత్తా, నేను స్వర్గస్థుఁడనైతినని మీరందఱు నతిశయముగ దుఃఖించుచుందురని, మి మ్మోదార్చుటకై యొక్కమారు మిమ్ముందఱఁ జూడఁగోరి స్వర్గావరోహణమొనర్చి వచ్చియున్నాను" అనెను. ఇదేమిచిత్రము! ఏమిమాయ? లక్ష్మీబాయి కిదియేమియుఁ దెలియలేదు. అప్పమాయకయే యతనిఁ గాంచుచు నిలిచెను; తడవీమెను సంశయాందోళనమున ముంచుట తగదని యప్పాజీపంతు యథార్థమంతయుఁ దెలిపి "ఇదిగో అమ్మతో నీసంగతులేవియుఁ జెప్పకుమా! ఈయానందభారమామెకు మిక్కుటమై మరల భ్రమించిపోవునేమో! పో, పొమ్ము. శీఘ్రముగా తేనీరు కాచి తెమ్ము; చాల నలసియున్నాఁ" డనెను.

లక్ష్మీబాయిహృదయ మత్యంతానందప్రఫుల్లమయ్యెను. పతి సూచించినట్లు తేనీరు కాచుట కామె వెడలిపోయెను.

వినాయకరావు తంత్రీవార్తాపత్రికను బరీక్షాపూర్వకముగాఁ దిలకించుచుండెను. "దీనిలో మనోహరపంతని వ్రాలున్నది. ఈతఁ డెవ్వఁడో? నిజముగు వ్యక్తియో లేక కల్పితవ్యక్తియో తెలియుట లేదు. మాస్నేహితులలో నీపేరువా రెవరును లేరు. కొంకణమునుండి నాకుఁ బంపినమరునాఁడె మీ కీవార్త పంపఁబడియున్నది. సరే దీనిజాడయుఁ బూర్తిగానె తెలియఁగలదు! బరోడా తంత్రీవార్తాధికారి నాకుఁ జిరపరిచితుఁడు! అతనికి వ్రాసినచో సకలము నిజము తెలియఁగలదు!"

అని యనుచునుండ వీరిద్దఱకు "టీ" త్రాగుటకు [illegible] నుండి పిలుపు వచ్చెను. వీరిద్దఱు మాట్లాడుచునే [illegible] గ్రోలుచుండ, లక్ష్మీబాయి కమలగదిలోని [illegible] కమల యిప్పటికింకను నిద్దుర మేల్కొనియుండ[illegible] ఆమె కీనడుమ రాత్రులలో నిద్రపట్టుట లేదు. కాని [illegible] వారుజామునఁబట్టును. ఈయుదయ మెండెక్కు[illegible] లొక్కనాఁడు లేదు. లక్ష్మీబాయి మెల్లఁగ నామెను [illegible] చెంత కరిగెను. మెల్లఁగఁ దట్టి లేపెను. వినా[illegible] వృత్తాంతమంతయుఁ గొంచెము కొంచెముగా నా[illegible] చెప్పి వినాయకుఁ డరుదెంచినాఁడనియుఁ దె[illegible] ఆయకస్మికానందమున స్వర్గమునకరిగిన తనపతి[illegible] నరుదెంచుట యను నమృతముకన్న నధికమధుర[illegible] విని కమల కేమితోఁచియుండునో, యామె హృ[illegible] స్థితి యెట్లయియుండునో, యూహింపుభారము[illegible] కులపై మోపుచున్నాము.

అనంతర మీయానందవార్తఁ దెలుపుట[illegible] ప్పాజీపంతు త్ర్యంబకరావుగారి గృహమున కరి[illegible]

వినాయకుఁ డరుదెంచినకాలమున [illegible] బాయి యింట నుండలేదు. కొంతసేపటికి [illegible] త్ర్యంబకరావుగారి శ్రద్ధాభక్తులవలన నామె నెమ[illegible] నుండెను. నిన్నటినుండియె యామె లేచి తిర[illegible] డెను. ఆమె వంటయింట నుండెను. లక్ష్మీబాయి [illegible] లను వదలి వంటయింటి కేతెంచెను. ప్రేమాదర[illegible] మున నామె మెల్లమెల్లఁగ నాముదుసలిమనసున[illegible] న మొదవకుండునట్లు సకలము నివేదించెను.

కమల యానందమునకు మేర లేదు. ఆమె[illegible] మునను మార్పు కనుపట్టెను. ఒక్కక్షణకాల[illegible] బూర్వముండిన ప్రేతకళ మాయమైపోయి యా[illegible] మండలమున నానందారుణకళలు నెలకొనెను. జ[illegible] స్థలమున, కాష్ఠమున, పాషాణమున అన్నిటి[illegible] నానందమె దృగ్గోచరము కాసాగెను. ఆవెంట[illegible] బాలలేచిపోయి, ప్రాతఃకృత్యములు నెరవేర్చి[illegible] చావడి కరుదెంచెను. అచట వినాయకరా[illegible] వార్తాపత్రికఁ జప్పున గూర్చుండియుండెను[illegible] తనకనుచుమ్మలను వికసింపఁజేసి యాతురము[illegible]

[illegible] నిలుచుండెను. ప్రేమాంకురములు ప్రబ[illegible] [illegible] కంతస్వర్గమై పోయెను! ఆ దినము వారి [illegible] [illegible] ఎంతటి యానందము! ఎంతటి మహోత్సవము! [illegible]

[illegible]! కమలహృదయమంతటిలో నామె వినాయకుని [illegible]పంజరమున బద్ధయైపోయెను!

ఇచట రమాబాయియు నానందతన్మయయై [illegible]. ఆమె వినాయకుఁ డున్నెడకుఁ బోయి; పర[illegible]బాహుపంజరబద్ధుఁడై యుండు నాయిద్దఱ నిట్లేకాఁగి[illegible] [illegible] శ్రీమానందాశ్రువుల నాయిద్దఱకు మంగళస్నా[illegible] గావించెను.

అప్పాజీపంతున కీదినమె దీపావళీమహోత్సవ[illegible]మ్యెను. వినాయకుఁడు బరోడాతంత్రీవార్తా కార్యా[illegible]ధికారియగు శ్రీధరపంతునకంపిన తంతి కామరు[illegible] జవాబువచ్చెను. సవిస్తరముగఁ దంతినొసఁగుట [illegible]కావంగున లేఖనే వ్రాసియుండెను. అందిట్టు[illegible]:

"అప్పాజీపంతుగారి కొకటికొంటి నింకొకటిగాఁ బంపిన తంతులఁ[illegible] శ్రీపంతోజీకములుఁ గాని కృష్ణరావు దేశాయి యనుగృహస్థుఁడు తానె స్వయముగాఁ బంపియుండెను. దానిపై 'మనోహరపం' తని వ్రాలుండెను. కృష్ణరావు పదునాలుగుదినములక్రిందట నీయూరునకు వచ్చిన 'శ్రీసంగీతనాట్యసమాజము', దానిలోఁ గలిసి వచ్చియుండెను. నాకతనితోఁ బరిచయము లేదు. ముఖపరిచయమే. అన్నియుఁ జిన్నఁగా విచారణసేయఁగాఁ దెలిసినవిషయము లివియే."

ఈవిషయము చదివి వినాయకున కింకనొకటి జ్ఞప్తికివచ్చెను. ఈకృష్ణరావు బరోడాకు నటకులతో వచ్చియుండుటకుఁ బూర్వ మాతఁడు తఱచుగ నాకడకు వచ్చుచుండెను. అట్టి సమయములలో నొకనాఁడు మాటలవరుసను "నేను దీపావళీపండుగ కింటికివచ్చెద" నని యుండెను. కావున దానేనాఁడు బయలుదేరినదియు జాడతెలిసి యీకృష్ణరా వీకృత్యకృత్య మొనర్చియున్నాఁడని తేటపడెను. ఇది యిట్లని యప్పాజీపంతునకుఁగూడ వినాయకుఁడు తెలిపెను! కమల కృష్ణుని ప్రేమ నిరాకరించి, ప్రేమభంగ మొనరించియుండినందున నాదుష్టుఁ డీముగ్ధ కకాలవైధవ్యదుఃఖ మొదవించి, యీరీతిని దనసూఁడు తీర్చుకొనెను! మనస్సమాధానముఁ గావించుకొనెను! కాని, యిందున వానిమనసున కెంతటి సమాధాన మొదవియుండునో దైవమెఱుఁగును!

పౌరాణికకృష్ణలీలలు మనమందఱముఁ జదివియున్నాము. కాని, మన యీ యాధునికకృష్ణలీలలకు, నాలీలలకు నెంత భేదమున్నదో యాలోచింపుఁడు!

అప్పాజీపంతుగారిగృహమున నందఱకు—అందు ముఖ్యముగాఁ గమలకు భీషణాంధకారభరితమైన యమావాస్యనిశవలె దుర్భర దుఃఖమయకాళరాత్రి సమాప్తిఁజెంది ఆనందమయసుప్రభాతమయ్యెను. ఈసుప్రభాతసమయమునఁ బ్రశాంతమును, తేజోమయమును బాలారుణసువర్ణకిరణప్రసారముల నప్పాజీపంతుగారి కుటుంబము నిలసిల్లెను!